

VERGİ HÜQUQU

AİLƏ İNSTITUTUN DƏSTƏKLƏMƏSİNDƏ VERGİ SİYASƏTİ: AZƏRBAYCAN VƏ XARİCİ ÖLKƏLƏRİN TƏCRÜBƏSİ

GÜNAY ABBASOVA*

Xülasə

Bu məqalədə müəllif Azərbaycanda ailə institutunun möhkəmləndirilməsində ölkənin sosial strateji inkişaf planını, vergi siyasətini, vergi qanunvericiliyinə edilən son dəyişikliklərin müsbət və ya mənfi təsirlərini araşdırır, müəyyən proqnozlar verir. Həmçinin, ölkədə iqtisadi risklərə tab gətirməməsi səbəbindən nikah sayının azalması, bu proseslərdə vergi siyasəti və qanunvericiliyin təsirləri təhlil edilir. Müəllif aztəminatlı ailələrə göstərilən dövlət dəstəyinə baxmayaraq, keçən ilə nisbətə boşanma sayının artırılmasını və əhali artımının aşağı düşməsinə statistik məlumatlara əsasən müəyyən edir. Təhlillərə əsasən göstərilir ki, bütün ailələrin (uşaq sayından fərqli olmayaraq) dövlətin dəstəyinə ehtiyacı vardır. İşləyən valideynlərə dair vergi güzəştlərinin tətbiq edilməsi, vergi siyasətinin dəyişdirilməsilə ifadə olunan dövlət dəstəyinin daha səmərəli olması haqda qənaətə gəlinir.

Məqalədə həmçinin Almaniyanın, postsovet ölkələrindən Rusiya, Estoniya, Qazaxıstanın təcrübəsi nəzərdən keçirilərək, Azərbaycan vergi qanunvericiliyi ilə müqayisəli təhlillər aparılır. Nəticədə, bir çox ölkələrdə ailə statusundan, uşaqların sayından asılı olaraq vergi güzəştlərinin tətbiq edilməsi, vergidən azad olunma şərtləri müəyyən edilib və onların yerli şəraitdə tətbiq edilməsinin zəruriliyi və mümkün olması analiz edilib.

Sonda müəllif ailə institutunun dəstəklənməsində ölkənin sosial strateji inkişaf planına, vergi qanunvericiliyinə müvafiq dəyişikliklərin edilməsini təklif edir.

Açar sözlər: *ailə, aztəminatlı ailə, gəlir vergisi, vergi siyasəti, vergi dərəcəsi, vergi sistemi, vergi güzəşt, şəhid, şəhid ailəsi, subay, çoxuşaqlı ailə, yaşayış minimumu, əlilliyi olan şəxs, himayə, tam dövlət təminatı.*

I. Giriş

Ölkədə ailənin sağlam əhval-ruhiyyədə, maddi rifah və firavanlıq içində yaşaması ilə uğurlu, yetkin və məsuliyyətli, cəmiyyətə xeyir gətirmək iqtidarında olan vətəndaş formalaşır. Alman filosofu H.V.F.Hegel, mənəviyyatın həqiqi mənasını anlamağa çalışdıqda, dövlətin müxtəlif növ maraqlarını

* “Hüquq və İnsan Haqları İnstitutu” PHŞ-nin Hüquqi tədqiqat şöbəsinin hüquq tədqiqatçısı/
Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının üzvü, email- gabasova@lhri.az

araşdırarkən belə nəticəyə gəlmişdir ki, ailənin rifahı dövlətin müxtəlif maraqları sırasında birinci yerdə olmalıdır. O qeyd edir ki, “ailə- dövlət qüvvəsinin cəmləşdiyi yerdir, müharibə isə ailə üzvlərini öldürdüyü üçün, ailəni inkar edən məfhumdur” [7].

Qloballaşma dövründə mənəviyyatın, milli mənsubiyyətin tədricən itirilməsi, hər ölkəyə, bölgəyə məxsus ailə dəyərlərinin qorunub saxlanması problemi ilə demək olar ki, bütün dövlətlər kimi, Azərbaycan da üzləşir.

“Deformasiya nəticəsində tək-cə şəxsi və yaxud qrupdaxili münasibətlər deyil, həmçinin ailənin institusional əsasları dağıdılır. Deformasiyanın göstəriciləri: hər ailəyə düşən doğulmuş uşaq sayının azalması, sosial təhlükədə olan ailələrin artmasını göstərmək olar. Ailə institutunun deformasiyasının əsas amili isə ayrılmış cütlüklərdə böyüyən uşaqların sayının artmasıdır.” [8, s. 5] Bu səbəbdən, bir neçə ölkə (məsələn Rusiya) mənəvi dəyərlərin, ailə institutunun qorunması ideyasını hətta milli təhlükəsizlik strategiyasına daxil etmişdir [10].

Lakin təəssüflər olsun ki, Azərbaycanın milli inkişaf planına, sosial-iqtisadi strategiyaya “ailənin qorunması” məsələsi hələ daxil edilməmişdir. Halbuki, aşağıda göstərilən problemlər və statistik məlumatlardan belə nəticə çıxarmaq olar ki, artıq Azərbaycanda da sosial-iqtisadi strategiyaya və milli inkişaf planına ailə institutunun qorunması kimi məqsədlərin daxil edilməsinin zamanı çatmışdır.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına görə, 2024-cü ildə 2023-cü illə müqayisədə əhalinin hər 1000 nəfərinə düşən nikahların sayı 5,3-dən 4,9-a qədər azalmış, boşanmaların sayı isə 2,1 səviyyəsində qalmışdır [5]. 2024-cü ildə Azərbaycanda 102 310 doğum qeydə alınmışdır ki, bu da son beş ilin ən aşağı göstəricisidir. Bu göstərici 2019-cu illə müqayisədə 38 869 nəfər azdır [5]. Azərbaycanda ildən ilə uşaq doğumunun azalması ölkədə təqaüdçülərin çoxalması, vergi ödəyicilərinin azalmasına gətirib çıxaracaqdır. Bu problemin proqnozlaşdırılması nəticəsində bir çox ölkələr öz ailə siyasətini dəyişməli olmuşlar. Məsələn, Çin gələcəkdə vergi ödəyiciləri sayının azalmasına görə hər ailədə doğulan uşaqların birdən çox olmamasına dair qadağanı 2021-ci ildən etibarən aradan götürmək məcburiyyətində qalmışdır. Çünki təqaüdçülərin əmək qabiliyyətli vergi ödəyən əhalidən qat-qat üstün sayda olması ilə əlaqədar ölkədə iqtisadi tənəzzül proqnozlaşdırılırdı.

Beləliklə, statistik məlumatlardan göründüyü kimi, Azərbaycanda ailə institutunun zəifləməsi, onun əhəmiyyətinin və zəruriliyinin, habelə əhali artımının azalması prosesi gedir. Məqalədə, bu proseslərin səbəbləri vergi siyasəti nöqtəyi nəzərindən araşdırılacaq, xarici ölkələrlə müqayisəli təhlil aparılacaq və vergi qanunvericiliyinin dəyişdirilməsi üçün müvafiq təkliflər irəli sürüləcəkdir.

II. Azərbaycanda ailə institutunun hüquqi əsasları və dövlətin fəaliyyət istiqamətləri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 17-ci maddəsinə əsasən, “cəmiyyətin əsas özəyi kimi ailə dövlətin xüsusi himayəsindədir”. Bu norma ailənin yalnız xüsusi hüquq münasibətlərinin obyektı olmadığını, həm də dövlət siyasətinin mühüm istiqamətlərindən biri kimi qəbul edildiyini göstərir. Eyni zamanda Konstitusiyanın 34.3-cü maddəsində təsbit olunmuşdur ki, “analıq, atalıq, uşaqılıq qanunla mühafizə edilir. Dövlət çoxuşaqlı ailələrə yardım göstərir”. Həmin müddəalar ailə münasibətlərinin, valideynlik institutunun və uşaqların hüquqlarının qorunmasının dövlətin pozitiv öhdəlikləri sırasına daxil olduğunu təsdiq edir.

Konstitusion prinsiplər ailə qanunvericiliyində daha da inkişaf etdirilmişdir. Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 1.3-cü maddəsində göstərilir ki, ailə qanunvericiliyi ailənin möhkəmləndirilməsi zəruriyyətindən, ailə münasibətlərinin qarşılıqlı məhəbbət və hörmət hissləri əsasında qurulmasından, ailənin işinə hər kəsin qarışmasının yolverilməzliyindən, ailə üzvlərinin ailə qarşısında qarşılıqlı yardım və məsuliyyətindən, onların hüquqlarının maneəsiz həyata keçirilməsinin təmin olunmasından və bu hüquqların məhkəmədə müdafiəsi imkanlarından irəli gəlir [19]. Bu norma ailə hüququnun əsas məqsədinin yalnız mövcud münasibətlərin tənzimlənməsi deyil, həm də ailə institutunun davamlılığının və sabitliyinin təmin edilməsi olduğunu göstərir.

Müasir dövrdə ailə siyasətinin formalaşdırılması və həyata keçirilməsi dövlətin sosial siyasətinin mühüm istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə Sosial-İqtisadi İnkişaf Strategiyası ailə siyasətinin prioritet istiqamətlərini müəyyən edən əsas sənədlərdən biri hesab olunur. Strategiyada ailə və uşaqların rifahının yüksəldilməsi məqsədilə aztəminatlı ailələrin sosial təminatının gücləndirilməsi, yoxsulluğa həssas təbəqələrin sosial müdafiəsinin genişləndirilməsi, ailədaxili mübahisələrin həlli mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi, uşaqların mənafeyinin qorunması, reproduktiv sağlamlığın təmin olunması, uşaqların psixi sağlamlığının möhkəmləndirilməsi, sağlam həyat tərzinin və sağlam qidalanmanın təşviqi kimi mühüm istiqamətlər nəzərdə tutulmuşdur [14].

Bu fəaliyyət istiqamətlərinin təhlili göstərir ki, dövlət ailə siyasətində əsas diqqət sosial müdafiə və sosial rifah məsələlərinə yönəlmişdir. Xüsusilə aztəminatlı ailələrin dəstəklənməsi, yoxsulluğun azaldılması və sosial xidmətlərin genişləndirilməsi dövlət siyasətinin əsas prioritetləri sırasında yer alır. Şübhəsiz ki, bu tədbirlər ailələrin sosial rifahının yüksəldilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Lakin ailə institutunun qorunması yalnız iqtisadi və sosial dəstək tədbirləri ilə məhdudlaşmamalıdır. Ailə münasibətlərinin davamlılığına təsir göstərən psixoloji, mənəvi və sosial amillərin də dövlət siyasətində ayrıca nəzərə alınması zəruridir.

Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi haqqında Əsasnamənin 8.7-ci maddəsinə uyğun olaraq, həmin Komitə dövlətin ailə siyasətinin həyata keçirilməsini təmin edən əsas icraedici qurumdur. Bununla belə, mövcud normativ-hüquqi sənədlərin və strateji proqramların məzmununun təhlili göstərir ki, ailə siyasətində daha çox sosial cəhətdən həssas və əztəminatlı ailələrin müdafiəsinə üstünlük verilir. Halbuki ailə institutunun möhkəmləndirilməsi, boşanmaların qarşısının alınması, valideynlər arasında münaqişələrin həlli, valideynlik məsuliyyətinin artırılması və uşaqların tam ailədə böyüməsinin təşviqi kimi məsələlər də ayrıca dövlət siyasəti istiqaməti kimi müəyyən edilməlidir.

Bu baxımdan “Uşaqlara dair Strategiyanın həyata keçirilməsi üzrə 2020–2025-ci illər üçün Fəaliyyət Planı”nın məzmunu xüsusi diqqətə layiqdir. Həmin sənəddə uşaqların sağlamlığı, təhsili, sosial müdafiəsi və təhlükəsizliyi ilə bağlı müxtəlif tədbirlər nəzərdə tutulsa da, uşaqların tam ailə mühitində böyüməsinin təşviqi, boşanmanın uşaqlara təsirinin azaldılması və ya boşanmış ailələrdə yaşayan uşaqların psixoloji və sosial reabilitasiyası ilə bağlı sistemli tədbirlərə yer verilməmişdir [3]. Bu isə ailə münasibətlərində baş verən dəyişikliklərin uşaqların hüquqlarına və inkişafına təsiri baxımından müəyyən boşluqların mövcud olduğunu göstərir.

Son illərdə Azərbaycanda boşanmaların sayında müşahidə olunan artım ailə siyasətinin yeni çağırışlarla üzləşdiyini nümayiş etdirir. Boşanma təkcə ər-arvad arasındakı hüquqi münasibətlərin xitamı deyil, həm də uşaqların sosiallaşması, psixoloji inkişafı və hüquqlarının həyata keçirilməsi baxımından ciddi nəticələr doğuran hadisədir. Elmi araşdırmalar göstərir ki, valideynlərin ayrılması uşaqlarda emosional gərginliyin artmasına, davranış problemlərinə, təhsil göstəricilərinin zəifləməsinə və sosial adaptasiya çətinliklərinə səbəb ola bilər. Xüsusilə valideynlər arasında uzunmüddətli münaqişələrin davam etdiyi hallarda uşağın mənafeyi daha çox zərər görür.

Bu səbəbdən dövlət ailə siyasətinin gələcək inkişaf istiqamətlərində yalnız sosial müdafiə tədbirlərinə deyil, həm də ailə münasibətlərinin sabitliyinin qorunmasına yönəlmiş preventiv mexanizmlərə üstünlük verilməsi məqsəda uyğun olardı. Belə mexanizmlərə nikahdan əvvəl və nikah dövründə ailə məsləhət xidmətlərinin təşkili, ailə mediasiyası institutunun geniş tətbiqi, valideynlik bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi proqramları, boşanma prosesində uşağın mənafeyinin prioritet nəzərə alınmasını təmin edən hüquqi və psixoloji dəstək sistemləri daxil edilə bilər.

III. Ailə institutunun zəifləməsinə şərait yaradan iqtisadi amillər və faktiki vəziyyət

Azərbaycanda boşanma sayının artmasının çoxsaylı səbəbləri sırasında ailənin maddi ehtiyaclarının layiqli səviyyədə ödənilməməsi göstərilir.

İqtisadçıların araşdırmasına görə, “..işsizlik Azərbaycanda boşanma səviyyəsinin əsas müəyyənədi amillərindən biridir, çünki o, nikah və boşanma göstəricilərinə əhəmiyyətli təsir göstərir. Qeyd etmək lazımdır ki, işsizlik həm hər 1000 nəfərə düşən nikahların və boşanmaların artım göstəricilərinə statistik baxımdan əhəmiyyətli təsir göstərir ($p < 0,01$). Hər iki halda təsir mənfidir, lakin mütləq qiymət baxımından işsizliyin təsiri hər 1000 nəfərə düşən nikahların sayındakı artıma daha güclüdür. Başqa sözlə, işsizlik səviyyəsinin yüksəlməsi boşanmaların sayına nisbətən nikahların sayını daha çox azaldır. Nəticədə, işsizlik səviyyəsinin 1 faiz bəndi artması boşanma səviyyəsinin 18,9% artmasına səbəb olur (burada söhbət 18,9 faiz bəndindən deyil, 18,9 faiz nisbi artımdan gedir). İşsizliyin bu qədər əhəmiyyətli təsiri Azərbaycanda rəsmi işsizlik göstəricisinin daha az dəyişkən olması ilə izah edilə bilər.”[1].

Bundan başqa, tədqiqatçılar vergi öhdəliyinin ağırlığını iqtisadi sahədə cinayətkarlığın artırılmasında səbəblərdən biri kimi də müəyyən edirlər [4].

Həmçinin, araşdırmalar göstərir ki, “...yetkinlik yaşına çatmayanların şəxsiyyətində mövcud olan xüsusiyyətlərin böyük qismi ailədə formalaşır. Məhz ailə onların davranışındakı kriminogen halların yaranmasında və qarşısının alınmasında əsas vasitə kimi çıxış edir. Uşaqların şəxsiyyət kimi formalaşmasında valideynlərin nümunələri böyük təsir vasitəsidir...İqtisadi məhrumiyyət uşağın cinayət davranışına gətirib çıxara bilən sosial risklərdən biridir.” [9]. AR Dövlət Statistika Komitəsinin verdiyi məlumata görə 2023-cü ildə məhkum olmuş 14-17 yaşda olan uşaqların ümumi sayı 310 olub, onların 126-sı oğurluq cinayətinə görə hər iki valideyni olan ailədə tərbiyə olunan məhkum uşaqlar olublar [6].

Statistik məlumatlardan belə nəticə çıxarılır ki, Azərbaycanda ailə institutunun möhkəmləndirilməsi sahəsində müvafiq qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə və dövlət dəstəyinə böyük ehtiyac yaranıb.

Onu da qeyd etməliyik ki, 1992-1995-ci illər ərzində hüquqi qüvvədə olmuş “Uşaqly ailələrin sosial müdafiəsi haqqında AR Prezidentinin 387 nömrəli, 12.12.1992-ci il tarixli Fərmanına [17] əsasən, dövlət dəstəyini bütün uşaqly ailələr alırdı və müharibə şəraitinə baxmayaraq əhalinin artımı stabil idi. Ailələrin maddi rifahının qaldırılması üçün zaman-zaman dövlətlər müxtəlif vergi, sosial, biznes güzəştləri tətbiq edib, çoxuşaqly ailələrin dövlətə verdiyi töhfəni dəyərləndirib, müxtəlif uğurlu və ya uğursuz hüquqi alətlərlə bu ictimai münasibətləri tənzimləməyə çalışıb.

Azərbaycanın SSRİ tərkibində olduğu dövrdə vətəndaşları nikaha və çoxuşaqly ailə qurmağa təşviq etmək məqsədilə müxtəlif vergi güzəştləri tətbiq edilmişdir. Lakin bununla yanaşı, uşağı olmayan vətəndaşların üzərinə ağır vergi yükü qoyulmuşdur. Belə ki, SSSR Ali Soveti Prezidiumunun “SSSR-də subay, tənha və uşaqsız vətəndaşların vergisi haqqında” 21.11.1941-ci il tarixli Fərmanına əsasən, gəlir vergisi aşağıdakı qaydada tutulurdu: uşağı olmayan

vətəndaşlar- 6% ; bir uşağı olan vətəndaşlar -1%, iki uşağı olan vətəndaşlar isə 0,5% gəlir vergisi ödəyirdi; kolxozda çalışan, uşağı olmayan vətəndaşdan-150 rubl, 1 uşağı olandan -50 rubl, iki uşağı olan vətəndaşdan -25 rubl ildə bir dəfə vergi tutulurdu; digər uşağı olmayan vətəndaşlar-ildə bir dəfə 90 rubl; bir uşağı olan-ildə bir dəfə 30 rubl; iki uşağı olan isə ildə bir dəfə 15 rubl vergi ödəməli olurdu [18]. Lakin 1957-ci ildən sonra subay vətəndaşlardan və uşağı olmayan fəhlə, dövlət qulluqçusu və sair vətəndaşlardan verginin tutulması ləğv olunmuşdur [18].

Beləliklə, tarixi təcrübə göstərir ki, vergi və sosial siyasət ailələrin maddi rifahına və demoqrafik davranışına təsir edən mühüm vasitələrdir. Lakin məcburedici vergi tədbirlərindən daha çox, çoxuşaqlı və aztəminatlı ailələrə vergi güzəştləri və sosial dəstəyin artırılması ailə rifahının və sosial sabitliyin təmin olunmasında daha səmərəli yanaşmadır.

IV. Xarici ölkələrdə ailə institutunun dəstəklənməsinə yönələn vergi siyasəti

Bu sahədə uğurlu vergi siyasətini aparan ölkələr sırasında Almaniyayı qeyd etmək olar. Belə ki, Almaniya vergi ödəyicisinin əmək haqqısından gəlir vergiləri hesablanarkən onlar altı sinif üzrə (tipoloji qruplara) qruplaşdırılır: 1) uşaqsız tək işçilər; 2) himayəsində uşaqları olan subay, boşanmış və ya dul vətəndaşlar; 3) ər-arvad, yalnız bir ailə üzvü işləyirsə; 4) ər-arvad, əgər hər iki ailə üzvü işləyirsə, lakin vergi ayırırsa; 5) hər iki həyat yoldaşı işləyir, lakin onlardan biri üçüncü dərəcəli kateqoriyaya aid edilə bilər; 6) bir neçə yerdə çalışan şəxslər.

Almaniyada gəlir vergisi progressiv olduğu üçün, subaylar və evli insanlar üçün dərəcələr fərqlidir (bu, ölkədə çətin demoqrafik vəziyyətlə əlaqədardır və əhəlinin artımını stimullaşdırmaq məqsədi daşıyır) [13]. Hər iki kateqoriyalı vətəndaşlar üçün ən aşağı vergi dərəcəsi 14%, ən yüksək vergi dərəcəsi isə 53% təşkil edir.

Bundan başqa, Almaniya ayrıca-ayrılıqda kapitaldan, səhmlər üzrə faizlərdən, qismən müxtəlif şirkətlərdə iştirakdan və s. gəlirdən vergi tutulur. Vergi dərəcəsi alınan gəlirin 25%-ni təşkil edir. Bu vergini ödəmək üçün xüsusi vergi cədvəlləri hazırlanır ki, burada ödəyicinin vergi sinfi, onun vəziyyəti, uşaqlarının sayı, onların kimin himayəsində olması, ailə təsərrüfatının necə idarə olunması, vergi güzəştlərinin olması barədə məlumatlar əks olunur. Beləliklə, Almaniya ailə institutunun möhkəmləndirilməsi, uşaqların böyüyü ailənin rifahının təmin edilməsi üçün müvafiq vergi siyasəti işlənmişdir.

“Fransada hələ 1921-ci ildən “Böyük ailə” adlı dövlət proqramı fəaliyyət göstərir. Çoxuşaqlı ailələrə vergi imtiyazları da təqdim olunur. Hər doğulan uşaq vergilərin azalması deməkdir. Beləliklə, əgər ailədə 4 uşaq varsa, həmin ailə praktik olaraq vergi ödəmir. Avropada ən çox doğum Fransanın payına düşür” [2].

Post sovet ölkələr sırasında ailələrin qorunması, maddi sarsıntılar nəticəsində zəifləməsinin qarşısını almaq üçün Rusiya, Estoniya və Qazaxıstan kimi dövlətlərin də gələcək planlarını nümunə kimi göstərmək olar. Rusiya Federasiyasında ailələrin, xüsusilə iki və daha çox uşağı olan ailələrin sosial-iqtisadi vəziyyətinin dəstəklənməsi məqsədilə vergi güzəştləri genişləndirilmişdir. “..Rusiya Federasiyası Vergi Məcəlləsinin 218-ci maddəsinə əsasən, 2025-ci ildən ikinci uşağa görə standart güzəştə aylıq 2 800 rubl, üçüncü və hər sonrakı uşağa görə isə 6 000 rubl müəyyən edilmişdir. Güzəştdən istifadə üçün gəlir həddi də 450 min rubla yüksəldilmişdir. Bundan əlavə, 2026-cı ildən iki və daha çox uşağı olan aztəminatlı ailələr üçün illik “ailə ödənişi” mexanizmi tətbiq edilmişdir. Müəyyən şərtlərə cavab verən ailələr faktiki olaraq ödədikləri verginin bir hissəsini geri ala bilər; onların effektiv gəlir vergisi yükü 13%-dən 6%-ə qədər azalmışdır. Həmçinin, Rusiya Federasiyası Vergi Məcəlləsinin 217-ci maddəsinə əsasən, 2026-cı ildən uşağın doğulması, övladlığa götürülməsi və ya onun üzərində qəyyumluğun müəyyən edilməsi ilə əlaqədar işəgötürən tərəfindən valideynə ödənilən birdəfəlik ödənişlərin hər uşaq üzrə 1 milyon rubla qədər hissəsi vergidən azad edilir. [23]. Rusiyada 2025-ci ildən bəri gəlir vergisi illik gəlirdən asılı olaraq 13%,15%,18%,20%,22% müəyyən edilir. Bu vaxta qədər isə iki həddə gəlir vergisi müəyyən edilmişdir- illik 5 mln. rubla qədər olan gəlirdən 13%, həmin rəqəmdən yuxarı olduqda isə -15% progressiv gəlir vergisi tutulur.

Qazaxıstanda 18 yaşına çatmayan və yaxud 23 yaşı tamam olmamış əyani təhsil alan dörd uşağı olan ailə çoxuşaqlı hesab edilir [15]. 2025-ci ilin 1 yanvar tarixindən hüquqi qüvvəyə minən dəyişikliyə görə, çox uşaqlı ailənin hər valideyni gəlir vergisindən 12 AHG (aylıq hesablama göstəricisi – sosial müavinət və digər ödənişlərin əmsalı ilə hesablanır) həcmində azad olunacaqdır.

Estoniya təcrübəsində isə, çoxuşaqlı ailələrin maddi rifahının yüksəldilməsi məqsədilə vergi və sosial siyasət bir-birini tamamlayan mexanizmlər kimi tətbiq edilə bilər. Üç və daha çox uşağı olan ailələrə xüsusi müavinətlərin verilməsi, üçüncü və sonrakı uşaqlar üçün daha yüksək uşaq ödənişlərinin müəyyənləşdirilməsi və bəzi hallarda işləməyən valideynlərin sosial vergisinin dövlət tərəfindən ödənilməsi ailənin üzərinə düşən iqtisadi yükün azaldılmasına xidmət edir. Hazırkı qaydalara əsasən: 3–6 uşağı olan ailə — ayda 450 avro; 7 və daha çox uşağı olan ailə — ayda 650 avro alır [24]. Bundan əlavə, birinci və ikinci uşağa görə aylıq 80 avro, üçüncü və sonrakı uşaqlara görə isə 100 avro uşaq müavinəti verilir. Beləliklə, Estoniyada uşaqlı ailələrin yoxsulluğunun azalmasına da müsbət təsir göstərmişdir.

Müqayisə üçün qeyd etməliyik ki, Azərbaycanda çoxuşaqlı ailə altı və daha çox uşağı olan hesab edilir, həmin ailə üçün heç bir vergi güzəştə tətbiq edilmir, yalnız hər uşağın 18 yaşı tamam olanadək 140 manat həcmində sosial müavinət şəkilində dövlət dəstəyi [16] mövcuddur. Halbuki, uşaq üçün 2025-ci ilə müəyyən

olunmuş yaşayış minimumu 246 manatdır [21]. Ölkədə müəyyən olunmuş uşaq üçün yaşayış minimumu ilə çoxuşaqlı ailədə böyüyən uşağa təyin olunan sosial müavinət arasında böyük fərq heç bir dəlillə əsaslandırılmamışdır.

*V. Azərbaycanda ailə institutunun
dəstəklənməsində vergi siyasəti*

Azərbaycanda vergi orqanlarında uçota alınmayan fiziki şəxslərin göstərdiyi xidmətlərə (işlərə) münasibətdə gəlir vergisi vergi tutulan aylıq gəlirin məbləği 2500 manatadək olduqda 14 faiz, 2500 manatdan çox olduqda 350 manat + 2500 manatdan çox olan məbləğin 25 faizi miqdarında olmaqla ödəmə mənbəyindən tutulur [22, mad. 101]. Azərbaycan vergi qanunvericiliyinə görə müəyyən kateqoriya şəxslər ailə statusu, əlilliyi, himayəsində olan uşaqların sayı və sair əsaslarla əlaqədar olaraq fərqli məbləğlərdə gəlir vergisindən azad olunurlar.

Belə ki, şəhid statusu almış şəxslərin valideynlərinin, dul arvadlarının (ərlərinin) və övladlarının hər hansı muzzdlu işdən vergi tutulmalı olan aylıq gəliri 800 manat məbləğində gəlir vergisindən azaddır [22, mad. 102.1-1]. Şəhid — Azərbaycan Respublikasının azadlığı, suverenliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda həlak olmuş, hərbi əməliyyatla əlaqədar itkin düşən və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada ölmüş hesab edilən şəxsdir.

Həmçinin, həlak olmuş, yaxud sonralar vəfat etmiş döyüşçülərin (şəhid statusu almış şəxslər istisna olmaqla) dul arvadlarının (ərlərinin) və övladlarının hər hansı muzzdlu işdən vergi tutulmalı olan aylıq gəliri 400 manat məbləğində [22, mad. 102.2.5];

Daimi qulluq tələb edən 18 yaşınadək əlilliyi müəyyən edilmiş və ya orqanizminin funksiyalarının 81-100 faiz pozulmasına görə əlilliyi müəyyən edilmiş şəxsə baxan və onunla birlikdə yaşayan valideynlərdən (o cümlədən övladlığa götürən şəxslərdən) birinin (özlərinin istəyi ilə), arvadın (ərin), himayəçinin və ya qəyyumun hər hansı muzzdlu işdən vergi tutulmalı olan aylıq gəliri 200 manat məbləğində gəlir vergisi azaldılır.

O cümlədən, qohumluq dərəcəsiindən asılı olmayaraq himayəsində azı üç nəfər, o cümlədən gündüz təhsil alan 23 yaşınadək şagirdlər və tələbələr olan ər və ya arvaddan birinin vergi tutulmalı olan aylıq gəliri 50 manat məbləğində azaldılır. Bu qayda tələbələrin və oxuyanların 23 yaşı tamam olduğu, oxumayanların 18 yaşı tamam olduğu ilin sonuna kimi, himayəsində olan və yaxud uşağı öldüyü təqdirdə, həmin ilin sonuna kimi qüvvədə qalır [12].

Azərbaycan qanunvericiliyinə görə, aşağıdakılar himayədə olanlara aid edilmirlər: təqaüd, pensiya və işsizlikdən sığorta ödənişi alan şəxslər (uşaqlardan başqa); qanuna əsasən tam dövlət təminatında olan şəxslər, yəni dövlət himayəsində olan şəxslər (uşaq və ya körpələr evinin yetirmələri) [12].

Beləliklə, Azərbaycanda vergi qanunvericiliyində ümumiyyətlə gənc ailələrin, bir və yaxud iki uşağı olan ailələrin dəstəklənməsinə yönələn vergi güzəştləri yox səviyyəsindədir və ya müəyyən hallarda o qədər məhduddur ki, ailə rifahının qaldırılmasına təsir etmir.

VI. Nəticə

Aparılmış araşdırmalar, statistik məlumatların təhlili və xarici dövlətlərin təcrübəsinin müqayisəli öyrənilməsi əsasında Azərbaycanda ailə institutunun möhkəmləndirilməsi, nikahların stimullaşdırılması, boşanmaların sayının azaldılması, doğum səviyyəsinin yüksəldilməsi və uşaqly ailələrin sosial-iqtisadi müdafiəsinin gücləndirilməsi məqsədilə aşağıdakı təkliflərin həyata keçirilməsi məqsədəuyğun hesab edilir:

1. Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə Sosial-İqtisadi İnkişaf Strategiyasına ailə institutunun möhkəmləndirilməsinə yönəlmiş ayrıca strateji istiqamətin əlavə edilməsi;

Hazırkı Strategiyada ailə siyasəti əsasən sosial müdafiə və aztəminatlı ailələrin dəstəklənməsi kontekstində nəzərdə tutulmuşdur. Lakin ailə institutunun qorunması yalnız sosial yardım məsələsi deyil, həm də demoqrafik təhlükəsizlik, insan kapitalının inkişafı və milli inkişaf məsələsidir.

Bu səbəbdən Strategiyaya aşağıdakı istiqamətlərin daxil edilməsi təklif olunur:

- ailə institutunun qorunmasının dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri kimi müəyyən edilməsi;
- nikahların bağlanması təşviqi üzrə dövlət proqramlarının hazırlanması;
- gənc ailələrin mənzil təminatının yaxşılaşdırılması üçün xüsusi mexanizmlərin yaradılması;
- ailə dəyərlərinin təbliği məqsədilə maarifləndirmə proqramlarının həyata keçirilməsi;
- ailədaxili münaqişələrin erkən mərhələdə həlli üçün mediasiya və psixoloji dəstək mərkəzlərinin fəaliyyətinin genişləndirilməsi;
- boşanmaların sosial və iqtisadi səbəblərinin öyrənilməsi üçün mütəmadi monitoring sisteminin yaradılması;
- demoqrafik inkişaf və doğum səviyyəsinin artırılması üzrə uzunmüddətli dövlət proqramının qəbul edilməsi.

Belə yanaşma ailə institutunun yalnız sosial müdafiə obyektı deyil, dövlətin strateji inkişaf resursu kimi qəbul edilməsinə xidmət edə bilər.

2. Vergi qanunvericiliyində ailəyönümlü fiskal təşviq mexanizmlərinin tətbiqi;

Müqayisəli təhlil göstərir ki, inkişaf etmiş ölkələrdə ailələrin maliyyə yükünün azaldılması üçün vergi siyasətindən geniş istifadə olunur. Azərbaycanda isə gəlir vergisinin hesablanması zamanı vergi ödəyicisinin ailə vəziyyəti və uşaqlarının sayı faktiki olaraq nəzərə alınmır.

Bu baxımdan AR Vergi Məcəlləsinə aşağıdakı dəyişikliklərin edilməsi məqsədəuyğun hesab edilir:

- hər bir azyaşlı uşağa görə valideynin vergitutulan gəlirinin müəyyən hissəsinin gəlir vergisindən azad edilməsi;
- iki uşağı olan valideynlər üçün əlavə vergi güzəştlərinin müəyyən olunması;
- üç və daha çox uşağı olan ailələr üçün daha yüksək həcmdə vergi azadolmalarının tətbiqi;
- uşaqların təhsil, səhiyyə və məktəbəqədər hazırlıq xərclərinin müəyyən hissəsinin vergidən çıxılan xərclər kimi tanınması;
- ailənin hər iki üzvünün işlədiyi hallarda birgə vergi bəyannaməsi vermək imkanının yaradılması;
- iki və daha çox uşağı olan valideynlər üçün il ərzində ödənilmiş gəlir vergisinin müəyyən hissəsinin ilin sonunda geri qaytarılması mexanizminin tətbiq edilməsi.

Bu sistemin tətbiqi nəticəsində dövlət büdcəsinə daxilolmalar il ərzində saxlanılacaq, eyni zamanda ilin sonunda ailələrə qaytarılan vəsait onların sosial rifahının yaxşılaşdırılmasına, uşaqların saxlanılması və təhsilinə əlavə maliyyə dəstəyi rolunu oynayacaqdır.

3. Çoxuşaqlı ailə anlayışının yenidən müəyyən edilməsi və sosial təminat mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi;

Hazırda Azərbaycan qanunvericiliyində çoxuşaqlı ailə altı və daha çox uşağı olan ailə hesab edilir. Lakin beynəlxalq təcrübə göstərir ki, bir çox ölkələrdə üç və ya dörd uşağı olan ailələr çoxuşaqlı ailə statusu əldə edir və müvafiq dövlət dəstəyindən faydalanırlar.

Bu səbəbdən aşağıdakı dəyişikliklərin həyata keçirilməsi məqsədəuyğun hesab edilir:

- çoxuşaqlı ailə statusunun verilməsi üçün tələb olunan minimum uşaq sayının altıdan dördə endirilməsi;
- çoxuşaqlı ailələrə verilən aylıq sosial müavinətlərin yaşayış minimumuna uyğunlaşdırılması;
- hər uşağa görə ödənilən sosial müavinətin hər il uşaqlar üçün müəyyən edilmiş yaşayış minimumuna proporsional qaydada indeksləşdirilməsi;
- çoxuşaqlı ailələrin kommunal xidmətlər, məktəbəqədər təhsil müəssisələri və ictimai nəqliyyat xidmətləri üzrə güzəştlərlə təmin edilməsi;
- çoxuşaqlı ailələrin mənzil təminatının yaxşılaşdırılması məqsədilə güzəştli ipoteka və dövlət dəstəyi proqramlarının tətbiqi;
- çoxuşaqlı ailələrin valideynləri üçün əmək qanunvericiliyində əlavə təminatların və elastik iş rejimlərinin nəzərdə tutulması.

Belə tədbirlər çoxuşaqlı ailələrin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə, uşaqların rifahının yüksəldilməsinə və doğum səviyyəsinin artırılmasına müsbət təsir göstərə bilər.

4. Gənc ailələrin iqtisadi dayanıqlığının artırılması üzrə əlavə tədbirlər.

Tədqiqat göstərir ki, nikahların gecikməsi və doğum səviyyəsinin azalmasının əsas səbəblərindən biri gənc ailələrin iqtisadi qeyri-sabitliyidir. Buna görə də:

- ilk dəfə nikaha daxil olan şəxslər üçün müəyyən müddətə vergi güzəştlərinin tətbiq edilməsi;

- yeni ailə quran şəxslərə güzəştli mənzil kreditlərinin verilməsi;

- ilk uşağın doğulması zamanı birdəfəlik dövlət dəstəyinin artırılması;

- məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin əlçatanlığının genişləndirilməsi;

- işləyən valideynlər üçün çevik iş qrafiki və məsafədən işləmə imkanlarının artırılması;

- məqsəduyğun hesab edilə bilər.

Müasir şəraitdə ailə institutunun qorunması məsələsi yalnız sosial müdafiə siyasətinin deyil, həm də demoqrafik təhlükəsizlik, iqtisadi inkişaf və milli təhlükəsizlik siyasətinin tərkib hissəsi kimi qiymətləndirilməlidir. Buna görə də ailənin möhkəmləndirilməsi, doğum səviyyəsinin artırılması və uşaqların rifahının təmin olunması istiqamətində hüquqi, iqtisadi, sosial və fiskal mexanizmlərin kompleks şəkildə tətbiq edilməsi dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri olmalıdır. Bu yanaşma uzunmüddətli perspektivdə Azərbaycanın demoqrafik potensialının qorunmasına, insan kapitalının inkişafına və sosial sabitliyin möhkəmlənməsinə xidmət edəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT (REFERENCES):

1. Adilkhanova, M., Aliyev, K. Macroeconomic determinants of marriage and divorces in Azerbaijan. *Economics and Sociology*, 17(4), 145-158.
2. Analysis of large families. State Committee for Family, Women and Children's Issues of the Republic of Azerbaijan. (In Azerbaijani/ Çoxuşaqlı ailələrlə bağlı təhlil. AR Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi)
URL:
<https://family.gov.az/store/media/%C3%87oxu%C5%9Faql%C4%B1%20ail%C9%99l%C9%99rl%C9%99%20ba%C4%9Fl%C4%B1%20t%C9%99hlil.pdf> (last access: 12.06.2026).
3. Action Plan for the Implementation of the Strategy for Children for 2020–2025 (In Azerbaijani/ Uşaqlara dair Strategiyanın həyata keçirilməsi üzrə 2020–2025-ci illər üçün Fəaliyyət Planı) URL: <https://e-qanun.az/framework/46359> (last access: 12.06.2026).

4. Blinichkina N.Y., Hojayev Z.K.. Poverty as a Global Phenomenon: Problems and Consequences. Bulletin of the Tajik University of Law, Business, and Politics, № 4, 2012 (In Russian/ Блиничкина Н.Ю., Ходжаев З.К. Бедность как глобальный феномен: проблема и последствия. Вестник Таджикского Университета права, бизнеса и политика № 4, 2012).
5. Children in Azerbaijan. State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. (In Azerbaijani/Azərbaycanda uşaqlar. AR Dövlət Statistika Komitəsi) URL: <https://www.stat.gov.az/source/demography/au/> (last access: 12.06.2026).
6. Crime and violations. Information from the State Statistics Committee. URL: <https://www.stat.gov.az/source/crimes/> (last access: 12.06.2026).
7. Dyagileva M.V. Family as the Foundation of Law in Hegel's Philosophy. II All-Russian Scientific and Practical Conference with International Participation "Social Dynamics of Population and Sustainable Development" October 10, 2019 (In Russian/ Дягилева М.В. Семья как основа права в философии Гегеля. II Всероссийская научно-практическая конференция с международным участием «Социальная динамика населения и устойчивое развитие» 10 октября 2019 URL: <https://istina.cemir.ru/conferences/presentations/271200605/> (last access: 12.06.2026).
8. Formation of family values among students of theological educational institutions: chrestomathy/ Comp. Y. A. Fedorova, O. N. Khakhlova. Ufa 2019, p.5 (In Russian/ Формирование семейных ценностей у обучающихся духовных образовательных учреждений: хрестоматия / Сост. Ю.А. Федорова, О.Н. Хахлова – Уфа: 2019, с.5.
9. M. Hacıyeva. Biological and Social Factors Influencing Juvenile Delinquency. Proceedings of the International Scientific-Practical Conference on “Criminal-Legal, Criminal-Procedural and Forensic Problems of Crimes Committed by Minors,” held on April 17, 2023, at the Police Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Azerbaijan, p. 67 (In Azerbaijani/ M. Hacıyeva. Yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərin cinayət törətməsinə təsir edən bioloji və sosial amillər. “Yetkinlik yaşına çatmayan şəxslər tərəfindən törədilən cinayətlərin cinayəthüquqi, cinayət-prosessual və kriminalistik problemləri” mövzusunda 17 aprel 2023-cü il tarixdə Azərbaycan Respublikası DİN-in Polis Akademiyasında keçirilmiş beynəlxalq elmi-praktik konfransın materialları, səh. 67) .
10. "On the National Security Strategy of the Russian Federation" Approved by the Decree of the President of the Russian Federation

- 02.07.2021 №400 (In Russian/ «О стратегии национальной безопасности Российской Федерации» Утверждено Указом Президента РФ от 02.07.2021 №400) <http://www.kremlin.ru/acts/bank/47046> (last access: 12.06.2026).
11. Resolution No. 10 of the Cabinet of Ministers of the Republic of Azerbaijan dated 15.01.1994 “On the rules for perpetuating the name of a martyr and applying concessions to the families of martyrs” (In Azerbaijani/ “Şəhid adının əbədləşdirilməsi və şəhid ailələrinə edilən güzəştlərin tətbiqi qaydaları haqqında” AR Nazirlər Kabinetinin 10 sayılı 15.01.1994-cü il tarixli Qərarı) URL: <https://e-qanun.az/framework/12184> (last access: 12.06.2026).
 12. Sadigov M.M. Taxes and taxation in Azerbaijan. Textbook. Baku 2020, p. 237 (In Russian/ Садыгов М.М. Налоги и налогообложение в Азербайджане. Учебник. Баку 2020, с. 237).
 13. Shuvalov A.E., Stepina A.M. Tax Policy of the Federal Republic of Germany. Journal of Economics, Statistics, and Informatics №2, 2015, p. 147 (In Russian/ А.Е.Шуvalов, А.М.Степина Налоговая политика Федеративной Республики Германии. Журнал «Экономика, статистика и информатика» №2, 2015, с. 147).
 14. Strategy for socio-economic development of the Republic of Azerbaijan for 2022-2026. (In Azerbaijani/ Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası) URL: <https://e-qanun.az/framework/50013> (last access: 12.06.2026).
 15. The Code of the Republic of Kazakhstan "On Marriage (Matrimony) and Family" №518-IV, 26.12.2011 (In Russian: Кодекс Республики Казахстан «О браке (супружестве) и семье» №518-IV от 26.12.2011 г.) <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1100000518> (last access: 12.06.2026).
 16. The Decree of the President of the Republic of Azerbaijan No. 410 dated June 12, 2025 “On increasing the amount of social benefits for women with more than five children” (In Azerbaijani/ “Beşdən çox uşağı olan qadınlara sosial müavinətin məbləğinin artırılması 12 iyun 2025-ci il tarixli 410 nömrəli) URL: <https://president.az/az/articles/view/58593> (last access: 12.06.2026).
 17. The Decree of the President of the Republic of Azerbaijan No. 387 dated December 27, 1992 On social protection of families with children (In Azerbaijani/ Uşaqlı ailələrin sosial müdafiəsi haqqında 27 dekabr 1992-ci il tarixli, № 387 nömrəli Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı) URL: <https://e-qanun.az/framework/8027> (last access: 12.06.2026).

18. The Decree of Supreme Council of USSR “On the tax on bachelors, single people and small-families of the USSR” dated 21.11.1941 (In Russian/ Указ Верховного Совета СССР “О налоге на холостяков, одиноких и малосемейных граждан СССР” от 21.11.1941-го года) URL:
<https://normativ.kontur.ru/document?moduleId=1&documentId=30133> (last access: 12.06.2026).
19. The Family Code of the Republic of Azerbaijan Law of the Republic of Azerbaijan No. 781-IQ dated December 28, 1999 “On approval, entry into force of the Family Code of the Republic of Azerbaijan and related legal regulation issues” Collection of Legislation of the Republic of Azerbaijan, 2000, No. 3, Article 126 (In Azerbaijani/ Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsi 28 dekabr 1999-cu il tarixli 781-IQ nömrəli “Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin təsdiq edilməsi, qüvvəyə minməsi və bununla bağlı hüquqi tənzimləmə məsələləri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik toplusu, 2000-ci il, № 3, maddə 126).
20. The family tax payments will be established in Russia (In Russian: “В России введут семейную налоговую выплату”) <https://www.rbc.ru/rbcfreenews/6658a6e69a79473129f976db> (last access: 12.06.2026)
21. The Law “On the Minimum Living Wage in the Republic of Azerbaijan” dated 27.12.2024 (In Azerbaijani/ “Azərbaycan Respublikasında yaşayış minimumu haqqında” 27.12.2024-ci il tarixli Qanunu. URL: <https://president.az/az/articles/view/67726> (last access: 12.06.2026).
22. The Tax Code of the Republic of Azerbaijan (In Azerbaijani/ Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsi. URL: <https://e-qanun.az/framework/46948> (last access: 12.06.2026).
23. The Tax Code of the Russian Federation (In Russian/ Налоговый Кодекс Российской Федерации URL:
https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28165/c100f38376d82fcc23ff72192989c382d6e3a646/ (last access: 12.06.2026).
24. The Family Benefit Act of the Republic of Estonia URL:
<https://www.riigiteataja.ee/en/akt/508052026006> (last access: 12.06.2026).

TAX POLICY IN SUPPORTING THE FAMILY INSTITUTION: THE EXPERIENCE OF AZERBAIJAN AND FOREIGN COUNTRIES

GUNAY ABBASOVA*

Abstract

In this article, the author examines the strategic development plan for strengthening the institution of family in Azerbaijan, tax policy, positive or negative consequences of the latest changes in tax legislation, and also gives certain forecasts. The decline in the number of marriages due to the country's inability to withstand economic risks, the impact of tax policy and legislation on these processes are also analyzed. The author also notes an increase in the number of divorces and a decrease in population growth compared to last year, despite state support for low-income families. The analyses showed that all families (regardless of the number of children) need state support. It is concluded that the use of tax benefits for working parents, state support, expressed in changes in tax policy, is more effective. The article examines the experience of Germany, the post-Soviet countries of Russia, Estonia Kazakhstan, and conducts a comparative analysis with the tax legislation of Azerbaijan. As a result, many countries have defined the conditions for the application of tax benefits and tax incentives depending on marital status and the number of children, and have also analyzed the need and possibility of their application in local conditions.

In conclusion, the author proposes to make appropriate changes to the strategic social development plan and tax legislation in support of the institution of the family.

Keywords: *family, low-income family, income tax, tax policy, tax rate, tax system, tax benefits, martyr, martyr family, single, large family, subsistence minimum, disabled person, patronage, full state support*

* Legal Researcher of "Law and Human Rights Institute" Public Legal Entity/ Member of the Bar Association of the Republic of Azerbaijan / email: gabasova@lhri.az

НАЛОГОВАЯ ПОЛИТИКА В ПОДДЕРЖКЕ ИНСТИТУТА СЕМЬИ: ОПЫТ АЗЕРБАЙДЖАНА И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН

ГЮНАЙ АББАСОВА*

Резюме

В статье рассматриваются стратегический план развития института семьи в Азербайджане, налоговая политика и последствия последних изменений в налоговом законодательстве. Анализируется снижение числа браков вследствие экономических рисков, влияние налоговой политики на семейные отношения, рост числа разводов и снижение прироста населения. Отмечается необходимость государственной поддержки всех семей независимо от количества детей. Автор обосновывает целесообразность применения налоговых льгот для работающих родителей и совершенствования налоговой политики. Изучен опыт Германии, России, Эстонии и Казахстана и проведён сравнительный анализ налогового законодательства Азербайджана. Рассмотрены налоговые льготы с учётом семейного положения и количества детей, а также возможности их применения в национальных условиях.

В заключение предлагается внести изменения в стратегический план социального развития и налоговое законодательство в целях поддержки института семьи.

Ключевые слова: семья, малообеспеченная семья, подоходный налог, налоговая политика, налоговая ставка, налоговая система, налоговые льготы, шехид, шехидская семья, одинокая, многодетная семья, прожиточный минимум, инвалид, патронаж, полное государственное обеспечение.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 13.12.2025

Çapa qəbul: 05.06.2026

* Исследователь права “Института права и прав человека” Публичного Юридического Лица/ Член Коллегии Адвокатов Азербайджанской Республики / email: gabasova@lhri.az